

על שאילת שאלות

כולם מתערבים בנעשה, מסכסכים בין היריבים, משחקים בחיי בני האדם ולא נותנים להם להשתחרר ממעגל הדמים האכזר.

עתה ניצבו אנשי טרויה על חומות עירם וצפו בדמותו של סוס, החיה הקדושה להם, ותהו על טיבה של המתנה שהשאירו להם אויביהם השנואים.

כאשר יצאו מנהיגי העיר מהחומות הם גילו על גבי הסוס כתובת ובה נאמר שבוני הפסל, היוונים, מקדישים אותו כמנחה לאלה אתנה כדי שתעזור להם לחזור בשלום לביתם שמעבר לים.

ליד דמות העץ המאיימת התעורר ויכוח נוקב בין הטרויאנים. חלק מאנשי העיר קראו לשרוף את המנחה הזאת מכיוון שכל שנות המלחמה עמדה האלה אתנה לצדם של אויביהם. אך מנהיג העיר חשש לעורר עוד יותר את זעמה של האלה והחליט להכניס את הסוס פנימה. ברור היה לכל שבשל גובהו של הפסל היה על אנשי טרויה לפרוץ את חומות העיר ובכך לקרוע את מתנת האלים – "הצעף הקדוש", ש"עטף" אותם והגן עליהם מפולשים.

הצופים שניצבו על חומותיה של טרויה הנצורה שפשפו את עיניהם בתדהמה. פחד אחז בהם כאשר הבחינו בדמות אימתנית העומדת מחוץ לחומות וראשה נישא מעליהן. באור השחר העולה הם ראו סוס ענק ומוזר הניצב מול שער העיר. היה זה פסל עץ. איש מאויביהם היוונים לא נראה בסביבתו. אלה נעלמו מהאופק כאילו בלעה אותם האדמה. עשר שנים של מלחמה ומצור הסתיימו בבת אחת, באופן פתאומי וחדתי כל כך.

המלחמה בין יוון לטרויה פרצה בגלל קנאה. פאריס, נסיך טרויה, העניק את תפוח הזהב, פרס היופי, לאפרודיטה, אלת האהבה. הפרס הנכסף ניתן במרמה, בעקבות הבטחה של אפרודיטה לפאריס לתת לו לאישה את היפה בנשות תבל – הלנה, אשתו של מלך ספרטה שביוון.

בחירתו של פאריס הבעירה את קנאתה של האלה אתנה – אלת החוכמה. וכך, כאשר יצא פאריס לממש את הבטחתה של אפרודיטה וחטף את הלנה מארמון המלך, התערבה אתנה והסיתה את היוונים לצאת למלחמה נגד הטרויאנים. הייתה זאת מלחמה עקובה מדם, כל צד איבד את מיטב בניו וגיבוריו, בעוד האלים

מחשבות העורך

שאלות הן המנוע של החשיבה. מי שלא שואל – לא חושב. מי ששואל שאלות טובות – חושב טוב. הגיליון הזה של **צ'ון**, חושבים מתרכז בשש שאלות טובות. את שש השאלות הללו אפשר להפנות לכל מסר אנושי שאתם נתקלים בו – בכתב או בעל-פה, בבית הספר או מחוצה לו. אם תפנו את השאלות הללו למסרים שונים שאתם נתקלים בהם, תראו שהם מקבלים משמעות עמוקה יותר ומניבים חשיבה פורייה יותר.

את שש הללו ארגנו בראשי התיבות נס מהייר: **שש** שאלות, **חושבים** מתרכז בשש שאלות טובות, **צ'ון** חושבים, **ע**ל השאלות הללו אפשר להפנות לכל מסר אנושי שאתם נתקלים בו – בכתב או בעל-פה, בבית הספר או מחוצה לו. אם תפנו את השאלות הללו למסרים שונים שאתם נתקלים בהם, תראו שהם מקבלים משמעות עמוקה יותר ומניבים חשיבה פורייה יותר.

הגיליון הראשון של **צ'ון**, חושבים מציג את שש השאלות של **צ'ון**. כל גיליון שיבוא אחר כך יוקדש לשאלה אחת. אנו מאמינים שאם תפנימו את השאלות האלה ותיקחו איתן לכל משא ומתן עם מסרים אנושיים מורכבים וחשובים, תפיקו ממסרים אלה יותר משמעות ותעשירו את חייכם. אנו מאחלים לכם קריאה וחשיבה עתירות שאלות.

האלה אתנה נלחמת באחד הענקים (פרט מתוך כר יווני עתיק)

סופה של טרויה ידוע (תוכלו לקרוא עליו גם בסוף העלון). גורלה יכול היה להיות שונה אילו היו תושבי טרויה שואלים כמה שאלות. למשל: "האם יש משהו בבטנו של הסוס?"

אמצו לעצמכם את תפקידם של אנשי טרויה המתנגדים להכנסת הסוס לתוך העיר. כמה מהעובדות הקשורות בסוס העץ מעוררות בקרבכם חשד. שאלו שאלות על אותן עובדות. בשאלותיכם, התייחסו למספר רב ככל האפשר של עובדות המצוינות בקטע.

• כיצד, לדעתכם, היו שאלות אלו יכולות למנוע את סופה של טרויה, אילו נשאלו בזמן הנכון?

• איזו חקירה הייתם אתם, הטרויאנים המתנגדים להכנסת הסוס, מציעים לנהל בעקבות שאלות אלו?

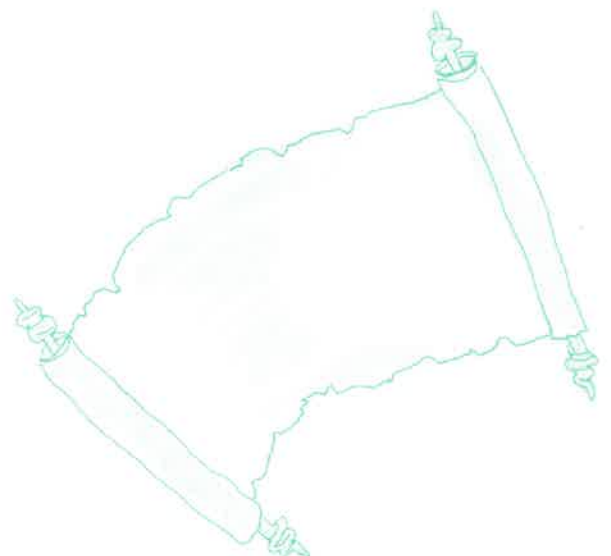
הטעם לשאול

לכל שאלה יש טעם ("טעם" זה גם סיבה) ויש טעם מיוחד גם לשאלות שאלות! השאלות הן כלי שמעורר ומניע את חשיבתנו. אנחנו שואלים שאלות כי איננו יודעים מספיק ואנו רוצים לדעת יותר. בעזרת שאלות אנחנו פותחים דלתות היכולות להוביל אותנו למידע חדש. בעזרת שאלות אנחנו יכולים להוביל את חשיבתנו בדרך לפתרון בעיות.

האסע בעקבות "כתב החידה"

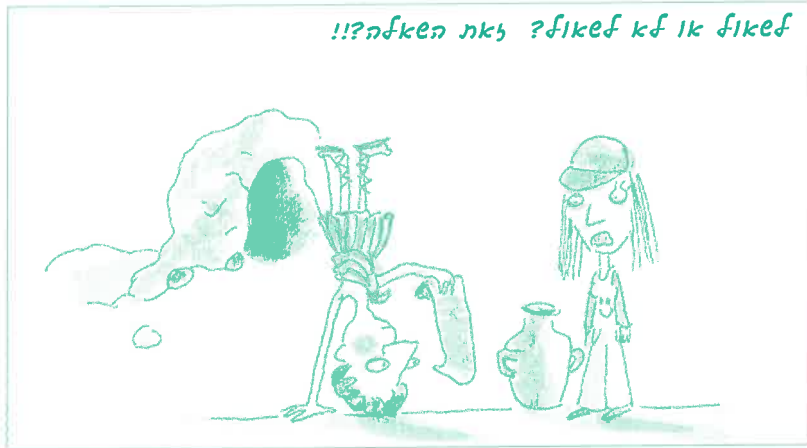
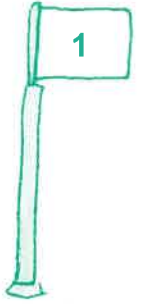
תארו לכם שאת סיפור טרויה* גיליתם ופענחתם מתוך מגילת קלף עתיקה ומתפוררת שהוחבאה בכד חרס. את הכד מצאתם כשטיילתם בקניון עמוק ביוון, בתוך מערה שאליה נכנסתם כדי להסתתר מהגשם. סיפור זה הוא קטע אחד (היחיד) שניתן היה לפענח מתוך אותה מגילה עתיקה. ברור לכם שנפל לידיכם אוצר נדיר, יקר מפי. אתם יכולים לטומנו בתוך ארגז שמור במחסן בטוח (כמו ב"אינדיאנה ג'ונס ושוודי התיבה האבודה"), או להציגו לראווה מאחורי זכוכית במוזיאון. אך אתם יכולים גם לצאת למסע של שאלות "לטייל" במסתרי המגילה, ולנסות לפענח תעלומות שמעולם לא נחשפו.

* סיפורה של טרויה הוא חלק מ"אודיסיאה" – יצירה ספרותית גדולה של הומרוס, משורר בן המאה התשיעית לפני הספירה.

תחנה ראשונה: מה עיקרי, מה משני? – נושאים

לאחר עמל רב, עם עזרה של מילון ושל מומחים, הצלחתם לפענח את כל המילים בטקסט שלפניכם. אבל על מה בעצם כתוב כאן? מהו הנושא העיקרי של הטקסט? מהו הרעיון המרכזי? מהם הנושאים המשניים?

הודעה לעיתונות

1. עורך מבזק החדשות ברדיו ביקש מכם לחבר ידיעה קצרה על גילוי המגילה למבזק החדשות. הידיעה חייבת להיות בת משפט אחד (לא יותר) המתאר את הגילוי ואת הנושא שנחשף בפענוח המגילה.

2. אתם עומדים לפרסם כתבה גדולה במוסף השבת של העיתון. כדי לסקרן את הקוראים (הקונים) עליכם לכתוב כותרות משנה (מסתורית, משעשעת, וכו') ומתחתיה לכתוב כמה שאלות* הרומזות על התעלומות השונות והנושאים שאותם תחשפו בכתבה. (למשל, שם לקטע: "מתנה מסתורית". כותרות משנה: "תעלומה": "לאן נעלמו היוונים?" נושא: "תכסיסי מלחמה" וכו').

*תוכלו להיעזר במאגר מילות השאלה

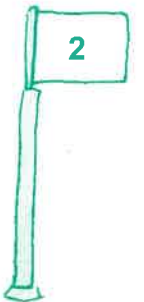
מאגר מילות שאלה

מי? איזה? מה?
מתי? מדוע? איפה?
לאן?

כיצד? איך? האם?
למה? כמה? במה?

תחנה שנייה: מדוע? – סיבות

כאשר אנו קוראים טקסטים על דמויות ואירועים, אנו רוצים לדעת מה מניע אותם, מה הסיבות למה שמתרחש. מה מניע את הגיבורים? מהם הכוחות הפועלים על התופעות השונות? מהן הסיבות ומהן התוצאות? אילו קשרים יש בין הגיבורים/הנושאים ואילו קשרים יש ביניהם ובין "העולם שבחוץ"? השאלה "מדוע?" ("למה?") עוסקת בגורמים שמניעים את האנשים והאירועים (אמיתיים או יצירי דמיון), את תופעות טבע השונות וכו'. השאלה הזאת, יותר מכל שאלה אחרת, מניעה את החקירה שלנו עצמנו. אנחנו רוצים להבין מהם הקשרים הסיבתיים בין הנושאים השונים, איך משפיע האחד על השני ואילו תוצאות יכולות להיות לפעולות ולהתרחשויות שונות.

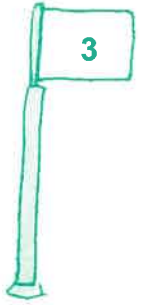
למה סוס?

א. חזרו לפעילות בעמ' 1 – אל העובדות שעוררו חשד – ונסחו שאלות "מדוע" (למשל: מדוע כתבו היוונים על הסוס את מה שכתבו?).

ב. כתבו סיבות אפשריות לכל אותן עובדות שהעליתם.

תחנה שלישית: אילו "משקפיים" מרכיב הכותב/אומר? – מבט

מאיזו נקודת מבט נכתב הטקסט? לפי איזו עמדה? על פי איזו השקפת עולם?
האם זוהי נקודת מבט של מספר לא מעורב (אידיאולוגית, מקצועית, רגשית וכו')? האם יש למספר עמדה ביקורתית כלפי העובדות או חלק מהן? האם הוא מאמין בעובדות או מטיל בהן ספק?

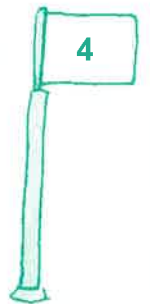
אוהד, לא אוהד

- א. תארו בחיבור קצר: מיהו האיש המספר את סיפורה של טרויה? (בן איזו תקופה? מתי הוא כתב אותו? האם היה "מעורב", כלומר אהד את אחד הצדדים? האם הוא האמין במה שכתב?)
- ב. בעזרת הוספת מילה אחת או משפט שנו את נקודת המבט של כותב סיפורה של טרויה (הפכו אותו לאוהד צד אחד, או למטיל ספק בעובדות)
- א. בחרו כתבה מתוך אחד העיתונים. קבעו מאיזו עמדה היא נכתבה: עמדה ניטרלית של מישהו שמדווח על עובדות ואינו מביע את דעתו האישית? עמדה של מישהו שמעורב בעובדות באופן בלתי ישיר ומשום כך בוחר להציג בדרך מסוימת? (למשל: האם עיתונאי ישראלי, אובייקטיבי ככל שיהיה, ידווח על אירוע ביטחוני מסוים באותה צורה שידווח עליו עיתונאי אובייקטיבי פלסטיני?) עמדה של מישהו בעל דעה או אידיאולוגיה כלשהי? עמדה של מישהו שמעורב באופן רגשי בעובדות?
- ב. בחרו עמדה אחרת (שונה או הפוכה לעמדה שממנה נכתבה הכתבה) וכתבו מחדש את אותה כתבה. (אפשר להסתפק בציון הנקודות העיקריות).
- א. בחרו סרט שראיתם לאחרונה או סיפור שקראתם, שבו התנהל מאבק כלשהו בין "טובים" ל"רעים". אמצו את עמדתו של "הרע" ותארו את הסיפור מנקודת ראותו. צאו מתוך הנחה ש"הרע" אינו רע בעיני עצמו ולכן, עליכם להמציא הסברים המצדיקים את מעשיו לאורך עלילת הסרט.

תחנה רביעית: על מה הוא מסתמך? – הוכחה

על מה מבסס הכותב את הדברים? אילו עובדות הוא מביא כדי לבסס את הדברים? אילו השערות הוא מעלה? האם המסקנות שלו תקפות (נכונות)?

עובדה או השערה... ואולי ניחוש?

חזרו לפעילות הקודמת – "למה סוס" ב' - ציינו על מה ביססתם כל סיבה שהעליתם: האם הסתמכתם על דברים שנאמרו בטקסט או על השערה שאתם מעלים. (למשל: היוונים כתבו על הסוס את מה שכתבו כי רצו שאתנה תעזור להם לחזור בשלום לביתם. זוהי סיבה המבוססת על הטקסט – עובדה, כך הם כתבו. יכולה להיות סיבה נוספת: הכתובת נועדה להטעות את הטרואינים, לגרום להם לחשוב שהם, היוונים, מסתלקים. סיבה זו אינה כתובה באופן מפורש בטקסט והיא בגדר השערה).

א. לו הייתה לכם הזדמנות לחקור את סיפור טרויה, אילו ראיות הייתם מחפשים כדי להוכיח את מה שנכתב בו? (האם ניתן באופן עקרוני להוכיח את קיומו של סוס העץ? את גובהן של חומות טרויה? מה צריך לעשות לשם כך?)

ב. אילו דברים בסיפור אינם ניתנים להוכחה? (האם התערבותם של האלים בחיי בני האנוש ניתנת להוכחה?)

תחנה חמישית: אילו רעיונות חדשים עולים בראשי ומה אפשר לעשות איתם? – יצירה

5

במהלך קריאה או שמיעה או צפייה עולים רעיונות חדשים. הדרך הטובה ביותר להעלות רעיונות חדשים היא ע"י השאלה "מה היה קורה אילו...?" "מה יקרה אם...?". אנחנו משתמשים בשאלות כאלו באופן יום-יומי. אנחנו משתמשים בהן כדי להעשיר את נקודות המבט שלנו על המציאות (או על הטקסט) וכדי לנסות גישות וזוויות שונות לצורך מציאת פתרונות לבעיות. אנחנו שואלים שאלות כאלו גם לצורך יצירה של "עולמות חדשים" וגיבורים דמיוניים.

אפשרויות חדשות

בחרו מומחה מתוך הרשימה הבאה ותארו את סיפור טרויה מנקודת ראותו.

הרשימה: ארכיאולוג, היסטוריונית, תסריטאי, חוקרת דתות ואמונות, קצין צבא, פסיכולוגית, או מומחים מכל תחום אחר שעולה על דעתכם. (כמה נקודות למחשבה: באילו פרטים הייתם בוחרים להתרכז ומאילו פרטים הייתם מתעלמים? האם, לדעתכם, מין המומחה (גבר או אישה) יכול להשפיע על בחירת הנושאים ועל הדרך בה הוא/היא י/תטפל בהם, ואם כן איך? אילו שאלות עולות בדעתכם – מאותה נקודת ראות שבחרתם? איך תתכננו את החקירה שלכם? (מקורות מידע, עבודת שטח וכו'). אילו רעיונות, השערות, כיווני חקירה, הייתם בודקים?)

בנצלים של...

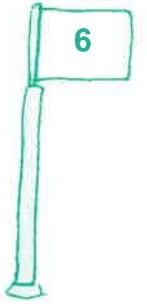
היכנסו לנעליה של אחת מהדמויות הנוכחות בסיפור טרויה ותארו את הסיפור מנקודת ראותה. אתם יכולים להוסיף פרטים ולשנות התרחשויות כיד הדמיון. (למשל, להוציא את האלים מהתמונה, להוסיף דמות של בוגד (יווני או טרויאני) שמסבכת את העלילה וכו'). אתם יכולים לבחור בכל דרך תיאור שתמצאו: חיבור ספרותי, קומיקס, מחזה או תסריט, וכו'.

שלחו אלינו את עבודותיכם למערכת **עושים חושבים**, מכון ברנקו וייס, רח' הנטקה 40, ירושלים 96782. עבודה מקורית תזכה בפרס.

תחנה ששית: ואיפה אני בסיפור הזה? – ראי

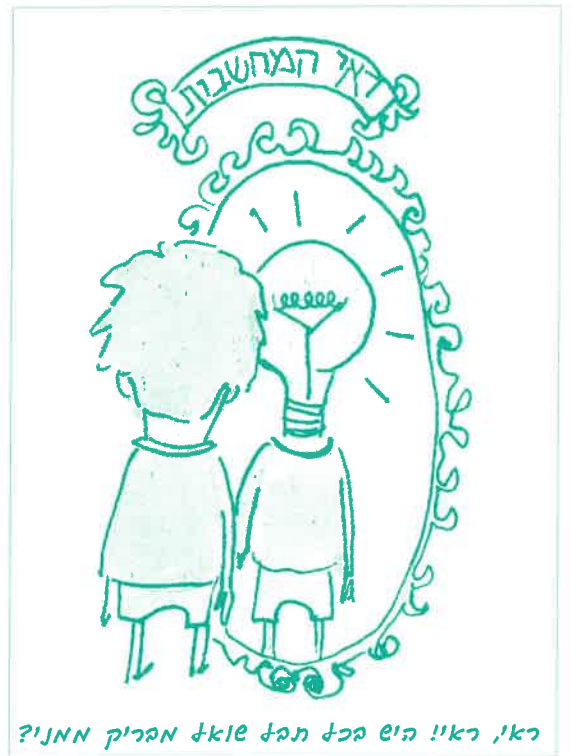
בראי המחשבות

האדם הוא "יצור שואל שאלות". היכולת שלנו להגדיר את עצמנו כ"יצור שואל שאלות" נובעת מכך שאנחנו יכולים להתבונן בחשיבה שלנו כאילו שאנחנו מתבוננים על עצמנו בראי. כאשר אנחנו בוחנים את השתקפותנו ב"ראי המחשבות" שלנו (הפסיכולוגים קוראים לכך מטאקוגניציה) אנחנו יכולים להגדיר ולהעריך את יחסינו לנושאים השונים שנחשפים בפנינו (מעניינים אותנו או לא), לתאר את פעולת החשיבה, לתכנן אותה מראש וגם להעריך ולבקר את איכותה: האם היא טובה, יעילה, פורייה, יצירתית וכו'.

הציבו את "ראי המחשבות" והשיבו:

1. מה חשבתם על שאילת שאלות לפני העבודה בעלון זה ומה אתם חושבים על כך עתה?
2. האם "מסע השאלות" שעברתם בשש התחנות העשיר את הטקסט שקראתם? פרטו.
3. האם שאלות כמו שש השאלות שבעלון ואחרות יכולות להעשיר ולגוון גם את חיי היום יום שלכם (לא רק בטקסט כתוב), או שהן מפריעות או מיותרות?
4. מה עניין אתכם בעלון הזה? איזו תועלת אתם יכולים להפיק ממנו? כיצד הוא השפיע על חשיבתם ומעשיכם?

ולסיכום: יש לנו מסמך שימו לב כי השאלות ששאלנו בכל תחנה הובילו אותנו ל מסמך:

נושאים	1	תחנה ראשונה: מה עיקרי, מה משני? –
יבות	2	תחנה שנייה: מדוע? –
מבט	3	תחנה שלישית: אילו "משקפיים" מרכיב הכותב/אומר? –
הוכחה	4	תחנה רביעית: על מה הוא מסתמך? –
	5	תחנה חמישית: אילו רעיונות חדשים עולים בראשי ומה אפשר לעשות איתם? – צירה
ראי	6	תחנה ששית: ואיפה אני בסיפור הזה? –

נס מהיר

שאלות מנחות חשיבה: שאלות נס מהיר

1. מהם הנושאים המופיעים בקטע שלפנינו? מהו הנושא העיקרי? מהו הרעיון המרכזי? מהם הנושאים המשניים? (קטע טקסט, קטע אמירה, קטע בטלויזיה וכו').
2. מהן הסיבות המניעות את האנשים, התופעות, האירועים המופיעים בקטע? מהם הגורמים המשפיעים על העובדות? איך עובדה אחת משפיעה על השנייה?
3. מהי נקודת המבט שממנה נכתב או נאמר הקטע? מאיזו עמדה או זווית ראייה מתוארת המציאות? מהי השקפת העולם של המספר?
4. אילו הוכחות מביא הכותב לדבריו? על מה מבסס הכותב את הדברים? מה מתוך הדברים הן ידיעות ומה מתוכם הם דעות? מה עובדות ומה ניחושים? האם הטענות של המחבר תקפות/ נכונות?
5. אילו רעיונות יצירתיים אני יכול להעלות בעקבות קטע הטקסט או לנוכח התמונה שלפני? אילו אפשרויות דמיוניות אני יכול להפיק? (למשל: מה היה קורה אילו?)
6. איך כל זה משתקף בראי המחשבות שלי? מה בקטע או בתמונה הזאת מעניין אותי? מדוע עניין אותי היבט מסוים ולא אחר? האם התעוררו בי שאלות נוספות? מה הייתה הדרך בה עלו השאלות במהלך הקריאה או ההתבוננות שלי? מה קרה לי בעקבות הפגישה עם הקטע? האם למדתי משהו חדש? האם התרגשתי? האם אני "לוקח ממנו משהו הביתה"?

דרוש נס מהיר!

בחרו קטע מידע מתוך נושא לימודי כלשהו. השתמשו בשאלות מנחות חשיבה "נס מהיר".

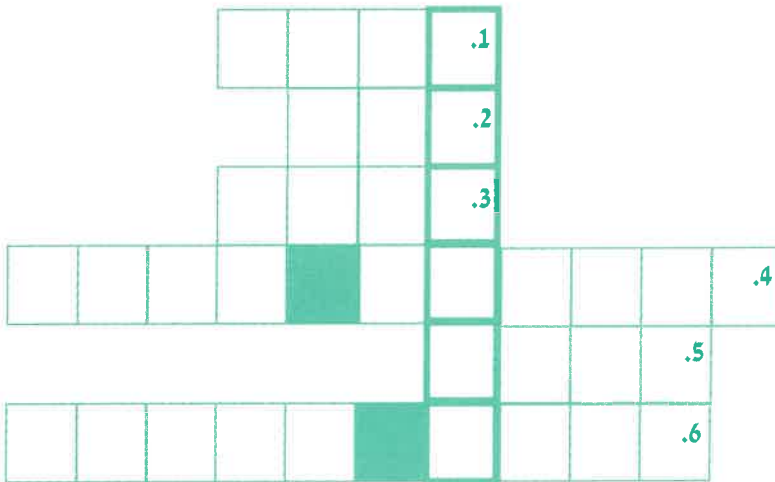

- א. האם שאלות אלו העלו את העניין שלכם בקטע שבחרתם?
- ב. האם הן עזרו לכם להבין את הנושא?
- ג. אילו שאלות נוספות או אחרות הייתם מעלים כדי להגביר ולהעמיק את העניין ואת ההבנה שלכם?
- ד. האם השאלות שהעלתם יכולות להעשיר ולגוון גם את חיי היום יום שלכם?

שאלות צפורסאות

מי שאל, או על מי נשאלו השאלות הבאות:

1. "להיות או לא להיות?"

2. "היכן נזכר הפסוק ב...?"

3. "הגם...בנביאים?" (שמואל א' פרק)

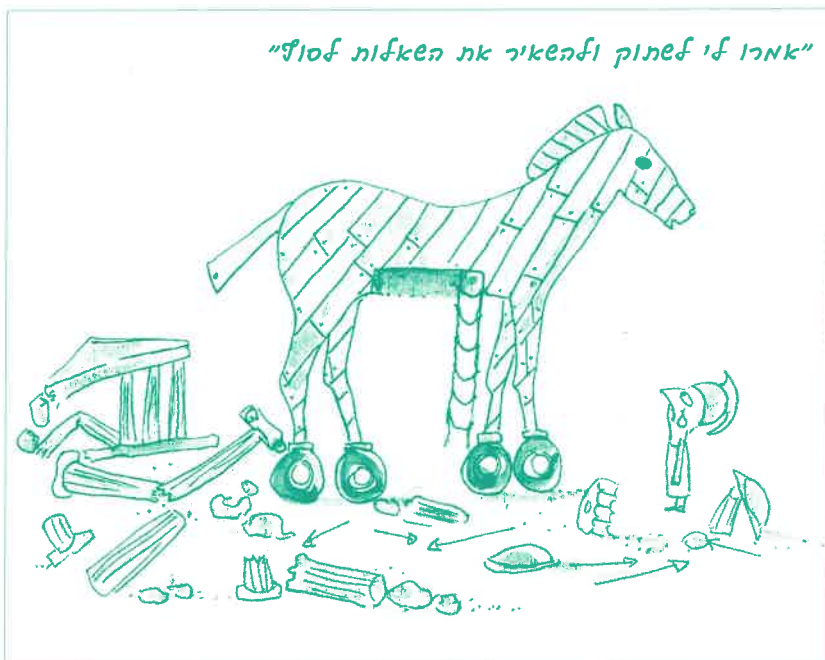
4. "הגם אתה ברוטוס?"

5. "הרצחת וגם ירשת?" (מלכים א', פרק כא')

6. "סבתא, למה יש לך פה גדול כל כך?"

שימו לב: במשבצות מלמעלה למטה מסתתרת הסיבה לכל השאלות.

השאלות? בסוף!

לאוקאון, נביאה של העיר טרויה, ראה את הסוס המפחיד, נזעק ממרומי החומה וירד בריצה אל שער העיר. הוא פרץ אל מעגל האנשים המתווכחים סביב הסוס וקרא בהתרגשות: "הו טרויאנים תמימים שכמותכם! האם סבורים אתם שאויבנו היוונים יכבדונו כמתנות?" בכעס גדול הטיל את כידונו אל סוס העץ וזעזע אותו בכוח רב. מתוך "בטן" הסוס נשמעה אנחה ושקשוק של כלי נשק.

לרגע נדמה היה שלאוקאון הצליח לשכנע את אנשי עירו שהמתנה שהשאירו היוונים אינה אלא תרמית זדונית הטומנת בחובה סכנה נוראית. אך בעוד לאוקאון מדבר זינקו לפתע מתוך הים שני נחשים ענקיים וחנקו אותו ואת שני בניו בו במקום. עתה לא היה לאנשי טרויה כל ספק: זוהי התערבות משמיים! אי אפשר לטעות באשר לכוונתו של "הרמז" האכזרי ששוגר מן האלים היושבים במרומים וצופים בכל. הטרויאנים התעלמו מאזהרותיו של

לאוקאון, שברו את חומות העיר כדי לאפשר את הכנסתו של הסוס וגררו אותו אל מקדשה של האלה אתנה בתוככי העיר. באותו הערב ערכו תושבי העיר משתה גדול ונרדמו הלומי יין. באישון לילה נפתחה דלת סתרים בבטן הסוס. חמישים (יש האומרים שלוש מאות) לוחמים ירדו מהסוס ומיהרו לפתוח את כל שערי העיר. לפיד שהוצת על חומות העיר סימן לצי היווני, שהסתתר מאחורי אי סמוך, לחזור אל טרויה. בחסות החשיכה פשטו היוונים על העיר. זעקות הכאב של הטרויאנים, כך מספרים, החרידו אף את האלים עצמם.